

Márfi Ibolya

PÁSZTORFI A PARLAMENTBEN

Emlékezés Királyi Pálra*

„A szerény és szegény pásztorfiú országos nevet vívott ki magának s mivel? Természetadta jó szíve, lángesze és önszerezte tudományos képzettségével. Nem született nemes czímerü szülőktől, de ily címűek vették az ő barátságáért; nem ringatták bársonyban, de a daróc alatt áldott jó szív növekedett nagygyá. A nép, az igazi nép fia volt ő s lett a népek atyja szabadon, önalkotta lépcsőkön haladva. A szorgalom e frappáns alakja lángoszlopként ragyoghat a nép előtt, hogy erős akarat az életben minő diadalt arathat.”

A Zalai Közlöny 1892. május 28-án így emlékezett Zala megye e kimagasló szülőttére. Majd halálának 100. évfordulóján, 1992. május 25-én, szülőfalujában: Szepetneken dr. Pálfi Dénes, a Zala Megyei Önkormányzati Közgyűlés elnöke a Királyi Pál Emlékhely avatásakor így összegezte munkásságát: „Szegényen lépett a világba, s a munkában keresett és szerzett elismerést.”

Az az út, amelyen Királyi Pál haladt, nem zajos népszerűséggel volt tele. Ő a nagy feladatokhoz tartozó részletek sok gondot és bajlódást követelő kidolgozásában alkotott nagyot.

Királyi Pál (eredeti neve Király József), Szepetneken született 1818. augusztus 10-én. Szülei: Király Mihály és Ország Apollónia. Származását a nagykanizsai piarista gimnázium anyakönyvéből 1831-ből, a grammaticai első osztály tanulójaként - 21-es sorszám - lehet pontosan tudni: opilio - számadó juhász az atyja.

Szülei Szepetneken, majd családjukkal együtt rövidebb ideig a Batthyány-uradalom majorjaiban éltek, pl. Sáncon, Ventén, Tótszentmártonban. A szepetneki anyakönyvi bejegyzések közt további öt testvérének adatai találhatóak, de van bejegyzés a nagykanizsai Szent József Plébániahivatalban is.

A nagykanizsai gimnázium diákja 13 évesen lett, ahol mindig a legkiválóbbak közt találjuk a nevét.

Ez az iskola meghatározó volt életében, kegyesrendi tanárainak hazafias szellemű nevelése s a tudás megszerzése miatt is. Ám diáktársai közt ott vannak a későbbi jelentős személyiségek, akik a megye, az ország életében érdemeket vívtak ki, s akikkel Királyi később együtt tevékenykedett. Tanulmányait a tekintélyes és gazdag mészáros céh-család, a Bentzik-család támogatásával végezte. E támogatásra szüksége is volt, hiszen édesapja 1836. január 9-én, negyven éves korában meghalt. Hálás fia síremléket emeltetett neki a nagykanizsai köztemetőben.

Királyi együtt tanult a Bentziki-fükkal, s kapcsolata megmaradt: Nagykanizsa életében és vezetésében a Bentzik s a velük rokon Halvax és Eperjes családtagok igen jelentős szerepet tölthettek be.

A nagykanizsai diákevek után a kecskeméti kegyes tanítórendbe lépett, s ekkortól vette fel a Királyi Pál nevet, 1836. szeptember 13-án. Ekkoriban már évente kiadta a Rend a Familiae Clericorum Regulárium Scholarum Provinciae Hungariae et Transilvaniae című összeállítást, s ebből tudhatunk további tanulmányairól. 1838-ig Kecskeméten novíciaként tanult, 1839-ben a szatmári egyházmegyében található Máramaros-sziget rendházában az első grammaticai osztályt tanította, 1840-ben a gyulafehérvári egyházmegyéhez tartozó Kozlovár piarista házában tagja, s filozófiai tanulmányainak első évét végezte. Itt talált barátságot, s minden bizonnyal támogatót is a grófi Teleki-család tagjaival, akik Erdély s Magyarország politikai és kulturális életében igen jelentős szerepet bírtak.

1840 júliusában, az ünnepélyes fogadalom-tétel előtt a rendből kilépett. Mint növendék-szerzetes szívtamagába azt a mély vallásos érzületet, szerénységet és szeretetet, amely későbbi pályáján biztosította lelki egyensúlyát.

1840 őszén már Pesten jogot tanult. Joggyakornokként részt vett az 1843-44-i pozsonyi országgyűlésen. Ez az országgyűlés hatalmas lépéssel

vitte előre a nemzeti polgári átalakulás felé vezető ügyet. Királyi Pál számára a nagy politikai egyéniségek s a haladást sürgető ifjú kortársak megismerése volt ez az időszak. Lelkesült örömmel fogadta az országgyűlés törvényeit, kiváltképpen azt, amely az osztályok közötti válaszfalakat legalább részben lebontotta. Széchenyi Istvánt, Kossuth Lajost személyesen ismerte. Deák Ferenc jelleme már ekkor óriási erővel hatott rá, főképpen azon tény miatt, hogy Deák a megye által följánlott követi megbízást visszautasította, mondván: olyan mandátumot nem fogad el, melyhez korteskedés, megvesztegetés, erőszak tapad. Nem véletlen, hogy Királyi Deákot példaképének tekintette, s hogy oly sok a közös jellemvonásuk. Később Királyi Deák oldalán aktív előkészítője a kiegyezésnek, majd a Deák-párt tagjaként (s jegyzőjeként is) lett Zala megye egyik követe. Deák bizalmas köréhez tartozott, s politikájának erős képviselője, segítője lett.

Királyi Pál ezen országgyűlés kezdete alatt, Pozsonyban írta a gróf Batthyány Kázmér által meghirdetett országos pályázatra a Robot és dézsma című gazdaság- és társadalomtörténeti értekezését. E munkájával második díjat nyert, 50 aranyat kapott jutalmul, s munkája az első három helyezett dolgozattal együtt megjelent. Később e tanulmánya a Jelenkor 1846-os évfolyamában öt részletben szerepelt, s így még inkább a korszak politikai-gazdasági programjának formálójává vált.

Széchenyi István meghívására 1845-től a Jelenkor (Helmecczy Mihály szerkesztette lap) külpolitikai rovatát vezette, 1848-ban már az egész lap szerkesztését Királyi Pál vette át. Itt jelent meg a Robot és dézsma részletesebb kifejtése, s új jelentős értekezése Gyarmatosítás címmel. Mágikus erővel hatottak rá Széchenyi eszméi, Széchenyi és Deák voltak a vezércsilagjai.

Az 1848-as magyar márciusi forradalom ügyéért szívből, őszintén lelkesedett. A Jelenkor, s annak társlapja, a Társalkodó számára

* Portréját lásd a Megyeri Anna cikkben

írt cikkeket, az események gyorsan pergő folyásáról tudósította az olvasókat, s fejtette ki véleményét: (Jelenkor, 1848. március 23., Társalkodó, 1848. április 20.)

Hazája ügyét szolgálta, amikor átvette Kossuth megbízólevelét. Önként vállalta a forradalom és az ország védelmét, a zalai és somogyi népfelkelés szervezését.

A megbízás személyre szóló részletét emelem ki:

„Ezen hazafiúi indulattól vezéreltelve megyen Királyi Pál hazánkfia Somogy és Zala megyébe oly célból, hogy a népet a veszélyről, mely őt fenyegeti és a hazát felvilágosítsa, s általános felkelésre és ország védelemre fellekésítse.

Kelt Pesten, szeptember 22-én 1848.

Kossuth Lajos
országgyűlési képviselő

Nagyon becses forrás Királyi Pál szervező-munkájáról, Nagykanizsa és a Mura-vidék felszabadításában való részvételéről az az összesítés, amelyet 1848. november 11-i dátummal készített, az Országos Honvédelmi Bizottmányhoz intézett költségeinek elszámolásához. Ez alapján hiteles kiegészítést tudok adni az 1848-as zalai eseménytörténethez, amelyből ezidáig Királyi Pál munkájának ismertetése hiányzott.

Királyi 1848. szeptember 22-én indult el Budáról, s 24-én Baracskán át Székesfehérvárra érkezett. Az ellenség közelsége miatt kénytelen volt három napig ott vesztegelni. Szeptember 25-én este érkezett Veszprémbe, majd Berenden és Keszthelyen át Kiskomáromba. A besorozottakat öt napon át vezette, s velük együtt táborozott. Mire Királyi Pál Kanizsára ér, október 2-ről 3-ra virradó éjszaka a város felszabadításának utolsó, s győztes rohamába kapcsolódik be. A somogyi és veszprémi nemzetőröket vezető Sánchnál az illyrek ellen. Kiderül Királyi kimutatásából, hogy népfelkelőhada szalaváriakból, égenföldiekből, karmasiakból állt, valamint kiskomáromi, récei, galamboki, tótszentmiklósi felkelőkből, s a szállítást és élelmezést biztosította.

A szentmiklósi táborban október 2-án a Nagykanizsán tanyázó illyrek

megtámadására vezetett nép élleme kifogyott, a gróf Baththyány Károly kezelésében lévő hadipénztár is kiürült, így megsegítésükre Királyi hitelezett 82 fő számára két napi élelemre pénzt, útköltséget pedig a tapolcai járásból 22 fő vitainak, s az útközetben részt vett 8 keszthelyi lövészek is. Október 3-án Iharosberénybe ment toborozni, majd 4-én már Nagykanizsán volt, s 6-áig itt szervezte a népfelkelőket. Ismerős helyen volt, ahol a haladó szellemű polgárok és a környékeliek támogatták. Október 7-én Szepetneken a felkelés intéző központját állította fel, s október 17-ig innen irányította a szervezést. Szepetnek, Letenye, s a szomszédságban lévő 14 helységet járja be, s öt ízben népgyűlést tartott. Közben Szekle Ignác, Petrics György és Kelemen Pál felkérésére népjegyzőként eljuttatták a proklamációkat a Muraközbe. A mozgósításhoz három dobost is alkalmazott. Letenye és a Muraköz felszabadítása még hátra volt. Perczel Mórt e terület felszabadítására rendelték, csapataival október 16-án Nagykanizsára érkezett. A következő napon mindjárt hozzáfogott az ellenség üldözéséhez. Seregét kétfelé osztotta. Az egyik részt Gáspár András (volt kecskeméti diák) ezredes vezetése alatt a kottori híd megostromlására küldte, maga pedig Letenyére indult.

Királyi Pál a népet vezetve október 17-én a kottori és a dombori ütközetekben vett részt Gáspár András szárnyához csatlakozva. Költségjegyzékéből kiderül, hogy „A szepetneki, erdőcsfai, szt.mártoni, molnárii stb. helységek puskásainak oct. 17-én az ütközet napján por- és golyókra; A goricsányi, szepetneki, vidoveczi, dombori és egyéb helységbeli puskásoknak oct. 17-én gyutokra (kapszli) és 18-án" kellett fizetnie. A táborozásokkor a személye körüli szolgálatokat Hémár András obsitos vitéz látta el.

A két napig tartó Csatározás sikéréről Perczel Mór a honvédelmi bizottmánynak küldött jelentést Hadostán, október 18. reggeli 5 órakor 1848.: „Tegnap, azaz október 17-én úgy Letenyénél, mint Kottorinál sikerült az ellenséget megszalasztani...”

Királyi Pál október 18-tól a dombori táborban állomásozott, innen Csáktornyára ment, s további 11 helységben toborzott még.

Közben minden másnap éjszaka végigjárta Légrádig a területet, a Sándor-huszárokból őrséget szervezett, s három vidaveci aranymosót a szakonyi komp, Légrád, Kőrös és Kapronca kikémlésével bízott meg, révészeket is felkérve erre. Egy cseh ágyúst azért jutalmazott meg, mert a dombori csatában megmentette az ellenségtől elfoglalt ágyút.

Október 28-án (de már Pestben) Perczel Móric Tábornok urat kéri, hogy erősítse meg, ha szükségesnek tartja, toborzói feladatát. Hízen közben Perczellel megbeszélte a szervezést, s úgy gondolta, hogy teljesítette feladatát. Perczel értékelő levelével indul vissza Királyi Pál Pestre. „Jelen soraim előmutató Királyi Pál részint a nemzetőrség kialakításánál, részint azoknak alkalmazásánál szorgalmasan és lelkesen működve a katori ütközetben résztvett és magát hazafiúi és harcias viselete által kitünteté. Mit is bizonyíték. Csáktornyó október 30-kán 1848.

Perczel Móric hadi főparancsnok"

November 1-én indult el Csáktornyáról, s Pestre 6-án érkezett.

Az olvasó most sok mindent kérdezhetne. Kitalálván gondolatait, szeretnék képzeletben választ adni.

Királyi Pál édesanyja és testvérei Szepetneken. Ferenc testvére megházasodott, birkás Sánchna, Borbála férjhez ment, Rigyácon élt, de a Szepetnekhez tartozó Bánfa malomjában szolgáló. Édesanyja Tótszentmártonban élt. Mégis: Szepetneken és Nagykanizsán, s a környéken találta meg azokat, akik hívó szavát megértették.

Királyi Pál részt vett a szabadságharc további küzdelmeiben is. 1848. XII. 2. (I)-től hadnagy volt, majd 1849. I. 17. (I)-től főhadnagy a 65. honvédszázalójánál. Damjanich seregtestével ott volt a szolnoki, a tápióbicskei, az isaszegi, a váci, a nagysallói és a komáromi ütközetekben és csatákban. S ott volt Buda ostrománál is! A Honvédelmi Minisztérium Katonai osztályán dolgozott, majd annak helyettes főnöke lett. Őnaggyá való kinevezését Klapka György javasolta.

A hadügyminiszter másnap jóváhagyta a kinevezést. A HM katonai osztályának helyettes főnökeként látta

el tisztét nagy lelkiismeretességgel az aradi feloszlatásig. Figyelemmel kísérte azoknak sorsát, akik ügyvédi, tanári, papi hivatásukat hagyták ott, hogy közlegényként védjék hazájukat. Ő maga is ilyen volt, gyenge testi felépítésű, és sokszor küzdött le a tüdőbetegséget is. De nemcsak tollat fogott, hanem kardot is.

Világosnál őt is, mint a többi honvédet, sorscsapás érte. 1850-ben büntetésül a császári hadseregbe sorozták Hess gyalogságához, s Kattaróban szolgált. Itt Gayer von Gayersfelb keze alá került, s gyakran meg nem érdemelt és durva bánásmódot kellett elszenvednie. Ám anekdota is maradt fenn lelkes barátja, Szent-Ivány Zoltán révén:

Egy alkalommal az őrnagyot lépdelni tanították, amikor a dalmáciai kormányzó parancsnok, tábornok megjelent, s a gyakorlótéren megismerte Királyit. Meghagyta, hogy este 7 órára menjen raportra. A kapitány erre magához szólította Királyit, megkérdezte, hogy emlékszik-e Mamula őexcellenciájára. Királyi erre így felelt: Hogyne emlékezném, én kényszerítettem őt, hogy a Mura vizét kétszer átúsztassa. A sápadt kapitány erre csak annyit mondott: Akkor ön el van veszve! Este hét órakor valóban bejelentették Királyit a teázó Mamula szállásán. Királyi belépett, Mamula elébe sietett, s fennhangon mondta a tiszteknek: Uraim! Ezt az embert, nem ritka vitézségű katonát, nemes ellenfelet tanultam megismerni. S ha rangjától meg is lett fosztva, ajánlom őt szíves figyelmükbe. Üljön le közénk, s beszélje el hadi élményeit!

Állítólag Mamula tett is lépéseket Bécsben, hogy a katonai szolgálat alól kimentse Királyit. Igaz-e mindez? Történetként tanulságos. De Királyi regényében van ilyen nevű szereplő!

Az már hihetőbb, hogy egy Wagner nevű ezredese annyira megszerette őt, hogy rövid idő alatt tisztté is elő akarta léptetni, csakhogy Királyi nem fogadta el. Wagner tisztelte őt, mert őt nyelvben és ezek irodalmában jártas volt, irodája vezetőjévé is kinevezte. Estéknél vele szokott sakkozni, s a győztes mindig Királyi volt. Az ezredes - állítólag - brünni nyugdíjas éveiben Királyi többször készült meglátogatni, de ez elmaradt.

Királyi ezt mondja: Kattaro vidékén a nyomorral küszködtem. Senkim se volt, ki a hazától megfosztott, elhagyatott, vagyontalan

fiatal íróra gondolt volna. 1859-ban egészségi okok miatt szerelték le. Közben édesanyja 1850-ben elhunyt, síremléke ma is áll a tótszentmártoni temetőben. Mihovics György és családja, Királyi távoli rokonai gondozták.

Amíg Dalmáciában és Itáliában szolgált, a hosszú távollét szenvedéseit enyhítvén, az ott élő népek történetének és népszokásainak feldolgozásához gyűjtött anyagot. Néhány későbbi novellájának története is innen eredeztethető.

E reményt és erőt fagyasztó időszakban hite segítette Királyit az életben maradáshoz, s az a reménye és bizalma, hogy hitt nemzete jövőjében. „Megvirrad még valaha, Nem lesz mindig éjszaka” - dúdolgatta később is gyakran kedvenc dallamát.

Királyi Pál 1856-ban Pesten telepedett le. A nagy, halálosnak tetsző csapás után, az elnyomtatás éveiben fő megnyilatkozási eszköz számára az írói és újságírói munka. Szinte valamennyi akkor működő, s a nemzet érdekeit szolgáló lapnál dolgozott egyszerre. A rövid ideig fenállt Magyar Posta, s a Magyar Néplap című politikai, ismeretterjesztő és szépirodalmi újság szerkesztője lett. A Pesti Napló szerkesztésében 1856-tól vett részt, 1858-tól felelős szerkesztője volt. A lassan visszatérő életről számol be írásaiban, Széchenyi eszméinek megújítását és gazdasági munkájának folytatását képviseli pl. a Magyar Néplap 1857. január 3-i számában „Ki jól kezd, félig biztosító a cél!” c. írásában, a *Hazai mozgalmak* címmel írt cikksorozatában is.

Újságírói pályájának kiteljesedése a Pesti Naplóhoz kapcsolódik, pedig Királyi Pálnak nem volt könnyű feladata Kemény után. A munkatársi gárdát vezette, irányította, a folytonos rendőri parancsokkal, idézésekkel és beavatkozásokkal is megküzdött. 1858. november 4-én a számot elkobozták, Királyit „intették”, mert gróf Széchenyi Istvánnak egy nyílt levelét közölte. 1859. november 8-án is elkobozták a lapot, mert Királyi vezércikkében az esztergomi primás arany-miséje kapcsán a nemzeti önállóságról és az alkotmányos jogok hiányáról írt. Királyit nyilvános csend- és rendhárbitás miatt vád alá helyezték, a budai császári és királyi országos törvényszék előtt hónapokig tartott ellene a büntető eljárás.

Királyi korának minden nevesebb íróját a laphoz kötötte: Kemény Zsigmond, Falk Miksa, s ő maga vezércikkeket írtak, belső munkatársak voltak Danielik János, Gregus Ágost, Pompéry János, Salamon Ferenc. Rajtuk kívül állandóan dolgoztak még: Arany János, Csengery Antal, Erdélyi János, Fényes Elek, Gyulai Pál, Jókai Mór, Tompa Mihály. A lapot szellemi hatóerővé tudta tenni. Deák Ferenc is sokra becsülte, a haza bölcsje sokszor beszélt meg témát Királyi Pállal, s általa juttatta el gondolatait a nemzethez.

1858 telén írta meg a Szigetvár 1566-ban című négykötetes történelmi regényét. Allegorikus történet ez, a zsarnoki önkény ellen küzdőkben az olvasó a honvédek küzdelmét látta.

A Pesti Napló szerkesztését 1860 februárjában a zaklatások és a lap biztonsága miatt Kemény Zsigmondnak adta át, s munkatársként dolgozott tovább. A november 25-i és a december 1-jei számokban Királyi ír az Októberi Diplomáról, hangot ad elégedetlenségének, mely egybehangzik az 1848-as alkotmány visszaállítását követelő, Deák köré csoportosult politikusokéval.

Életében fontos évszám az 1861. év. Kívívta magának azt a politikai tekintélyt újságírói munkásságával, amely alapján január 2-án Pest város tisztújító közgyűlésén főjegyzővé választották. Változatos, hosszú és tartalmas közéleti pályafutása kezdődött ezzel el.

Jellemző egyenességére és kiállására, hogy Pest érdekeinek képviselőjében a törvénytelen adóbehajtások ellen szólalt, megszerkesztette azt a petíciót, amelyet Pest közgyűlése június 11-én feliratként közölt az országgyűléshez. A június 13-i minisztertanácson a szöveget felolvasták, a császár örvengött mérgében, s következményeként október 29-én a királyi biztos hivatalából felfüggesztette, s ellene hűtlenségi pert indított. A városi tanács Királyi mellett foglalt állást, az adott körülményekre hivatkozva önmagát feloszlatta.

A fővárosért nagyon sokat tett Királyi Pál: előkészítette Óbuda, Buda és Pest egyesítését, s haláláig tagja volt a törvényhatósági bizottságnak. Egy esztendeig a fővárosi közmunkabizottság tagja is volt. Elévülhetetlen érdemeket szerzett a város fejlesztésében, szépítésben, kultu-

Stílyen' s'vach' Ruz'ijaz' k'omuniz'mu' S'ov'et'my.'!

Stáras'no j'elenicím' g'olp'ym', med'ye' s' n'ep'f'el'ich' s'ov'et'sk'oj' d'el'ac'ny'oj'
p'ol'ic'oj' s'p'el' s' n'ep'f'el'ich' s'ov'et'sk'oj' d'el'ac'ny'oj' s'p'el' s' n'ep'f'el'ich' s'ov'et'sk'oj'
d'el'ac'ny'oj' s'p'el' s' n'ep'f'el'ich' s'ov'et'sk'oj' d'el'ac'ny'oj' s'p'el' s' n'ep'f'el'ich' s'ov'et'sk'oj'
d'el'ac'ny'oj' s'p'el' s' n'ep'f'el'ich' s'ov'et'sk'oj' d'el'ac'ny'oj' s'p'el' s' n'ep'f'el'ich' s'ov'et'sk'oj'

///

Stálas'no j'elenicím' g'olp'ym', med'ye' s' n'ep'f'el'ich' s'ov'et'sk'oj' d'el'ac'ny'oj'
d'el'ac'ny'oj' s'p'el' s' n'ep'f'el'ich' s'ov'et'sk'oj' d'el'ac'ny'oj' s'p'el' s' n'ep'f'el'ich' s'ov'et'sk'oj'
d'el'ac'ny'oj' s'p'el' s' n'ep'f'el'ich' s'ov'et'sk'oj' d'el'ac'ny'oj' s'p'el' s' n'ep'f'el'ich' s'ov'et'sk'oj'

Stálas'no j'elenicím' g'olp'ym', med'ye' s' n'ep'f'el'ich' s'ov'et'sk'oj' d'el'ac'ny'oj'
d'el'ac'ny'oj' s'p'el' s' n'ep'f'el'ich' s'ov'et'sk'oj' d'el'ac'ny'oj' s'p'el' s' n'ep'f'el'ich' s'ov'et'sk'oj'
d'el'ac'ny'oj' s'p'el' s' n'ep'f'el'ich' s'ov'et'sk'oj' d'el'ac'ny'oj' s'p'el' s' n'ep'f'el'ich' s'ov'et'sk'oj'

///

Stálas'no j'elenicím' g'olp'ym', med'ye' s' n'ep'f'el'ich' s'ov'et'sk'oj' d'el'ac'ny'oj'

Stálas'no j'elenicím' g'olp'ym', med'ye' s' n'ep'f'el'ich' s'ov'et'sk'oj' d'el'ac'ny'oj'

Stálas'no j'elenicím' g'olp'ym', med'ye' s' n'ep'f'el'ich' s'ov'et'sk'oj' d'el'ac'ny'oj'

Miután a paritás" ellensége (bregény elárult Prágua kancába utótt,
és a magyar népet pusztitva, próbálva vont előre, az ország ma-
dora, mint ország fő kapitány átvette a háza rendelkezés
fővességeit; emel követelték közigazg. nép-felkelésnek fell
kötönni, mert így parancsokra a törvény, és csak így lehet kancákat
a végrehajtástól megmenteni.

El kérem tehát a nérelkelés' határozata, és a Ministerium
által is elrendelve, minden becsületos Magyarországi kötelező
követelmények, hogy a nép felkelés, a kancát megfakított ellenség
kiszűrtetésére.

Ésen kancáin imulattól veszeltek, meggen Királyi
Pál kancáit és Tomogy és amla megjelölés oly célból, hogy
a népet a veszeléstől, melytől a kancát és a kancát, felváltó-
sítón, és általában felkelésre és ország-videlme felkelésére.

Mit exannd kívánogam, jelen letelezések brio-
nyitór, és a háza megmentése iránt való törekvésük,
minden becsületos Magyarországi követelmények felkelés. Köt
Pesten September 22-én 1878

Levegővel
Királyi hadügyminiszter

rális életének szervezésében - ezáltal országos jelentőségű tetteket vállalt és valósított meg. Nem véletlen, hogy halála után, 1892. november 24-én a Lövész utcát (ahol a 18. sz. házban lakott) róla nevezték el, emléktáblája, arcképe és mellszobra is elkészültek.

1861 májusára a király összehívta az országgyűlést. Ekkor kezdődött az országgyűlési képviselői munkássága. Külön tanulmány tudná csak bemutatni ezt a felelősségteljes tevékenységét. Most csak összegzést írhatok, s barátjának: Bátorfi Lajosnak, a Zalai Közlöny szerkesztőjének tudósításai jóvoltából a fontosabb Zala megyei vonatkozásokat, érdekességeket mutathatom be. Pásztorfi a parlamentben! 1861-ben a letenyei választókerület mandátumát szerezte meg, bár a választási előkészületek a Muraköz hovartartozása miatt később indultak. A választókerület küldöttsége március 29-én kérte fel, április 1 2-én választotta meg, s május 24-én mondta el képviselői beszédét a felírat mellett állásfoglalásával.

Deák Ferenc oldalán volt mindig, kinek hű követője, majd pártjának képviselője. Az 1865-ös választások után ismét a letenyei választókerületben választották meg. Az országgyűlésen igen nagy tekintélye volt. Kinevezték a III. osztály igazoló bizottságának elnökévé; nyolc előadója volt. Nemcsak a kiegyezés előkészítésében vett részt, hanem 1867. március 30-án „a békés kiegyenlítés” módja mellett is szavazott. 1869-ben a letenyei körzetben már nagy közismertségnek örvendett Tuboly Viktor (később Királyi tisztelője lett, aki nem egy tósztot mondott érte), de az estig tartó szavazás 568: 285 arányban Királyi Pál győzelmét hozta. (Zala megyei Levéltár közp. vál. jkv. 1869. márc. 20.)

Körzetének, megyéjének, a fővárosnak s a ház ügyeinek témáiban szólalt fel, az országgyűlés népszerű és szívesen hallgatott szónoka volt.

Neki és pártjának köszönhető, hogy Csengery Antal Nagykanizsa képviselője lett, akit először 1869. június 4-én választottak meg Sümeghy Ferenc képviselő halála után. (Csengery már ez év szeptember 1 8-án választói találkozót tart Nagykanizsán.)

Hihetetlen aktivitás jellemezte Királyit. Az 1871-es költségvetés vitája során azt indítványozta,

hogy a buda-gratzi útvonal fontos, Letenyét és Muraközt összekötő szakaszán, mely télen használhatatlan, köhidat építsenek. A képviselőház az indítványt elfogadta, s az építés költségeire 1 230 164 Ft-ot szavazott meg. 1872. május 26-án már Ő is részt vett a Mura-híd felavatásán. Bokányi György szepetneki esperes, tiszteletbeli kanonok szentelte fel a hidat, köszöntőt mondott gróf Andrássy-Szapáry Etelka, Tuboly Viktor, s az a plébános: Láposy Géza, aki 1848-ban Perczel tábornok alatt éppen itt vérkeresztséget nyert a hazáért. Míg a többzetes nép a szónokot éltette, Királyi Pál a hídhöz közel, egy kis dombon állt, s alkalmi beszédet tartott. Éljenekték, bár ő nem szerette az ünneplést.

A következő napok Királyi találkozóival voltak választóival, barátaival. A népes díszebéden ott volt Nucsész József tanító, volt 48-as tüzér, járt Szepetneken, Ventén, Bánokszentgyörgyön Faits tanítónál. Inkey Kálmánnál tett látogatást, majd St. Mártonban, a perlaki majálison, Alsó-Domboriban, Légrádon és Muravkeresztúron. Választói körzete elégedett volt képviselőjével. Mégis: az 1872. évi választásokon Letenyén a Deák-párt visszalépett, s Királyi Pál sem akart korrupcióval választatni.

1872. november 18-tól Zala megye egy másik, legnépesebb kerületének képviselője lett. A baksai választókerületben azonnal megkezdte körújtját. Állomásai: Nagykanizsa, Csáktornya, Alsó-Lendva, Baksa, Csesztreg, Szentgyörgyvölgy, Bellatincz, Baglad, Kozmadombja, Nova, Barabásszeg, Tárnok, Gelse voltak. A követ szuverenitása mellett komolyan vette a néppel való kapcsolatot.

1873. júliusában ismét találkozott választóival. 1875-ben a baksai kerületben beszámoló körutat tartott. Beszámolója fennmaradt, ismertetése egy újabb tanulmányban lehetséges. Ám jellemrajzához így is van adalék bőven. Gondosan és felelősségteljesen ismertetette az országgyűlés munkáját, törvényeit.

Megható volt a találkozása Molnár Pállal, a 48-as bajtárssal és a későbbi képviselő-társsal. Zalaegerszegen is időzött, este színházi előadást tekintett meg. Palinban Glavina Lajos vendége volt, s itt találkozott Nagykanizsa vezetőivel is. Közben ígéretet tett a csesztregi leégett iskola újjáépítésének támogatására, örült a tiszte-

letére ültetett fasornak, olvasóköri létrehozásának ugyanitt, megjutalmazta a bellatinczi gyerekeket és tanítójukat a tudásukért, s elmondta véleményét Nagykanizsa megyeszékhelyi küzdelme ügyében. Királyi Pált 1875. augusztus 10-én ismét a baksai kerület követének választották meg. Ebben az időszakban élénk kapcsolatot tartott a megye vezetésével is. Hertelendy Kálmán, a megye új főispánjának beiktatása előtt részt vett annak badacsonyi szüreti mulatságán is. Az idősbödő Deákot és politikáját ő szervezte.

1878-tól Budapest IV. kerületének követe volt, s Deák Ferenc halála után 1881-től ő lett kerületében a képviselő.

Ezek az időszakok más kulturális és egyesületi munkák csúcspontjai is voltak Királyi Pál életében! Hatalmas munkákat végzett. Országgyűlési indítványai a városfejlesztést, a pénzügyi életet, a közművelődés és tudomány, művészet ügyét szolgálták.

1887-ben Csáktornya képviselőjévé választották, s ő lett volna a képviselőház korelnöke, ám tisztét ellátni betegsége és halála miatt már nem tudta. Pedig beválasztották a koronázási évforduló előkészítési bizottságába is. Sőt: felépülésében annyira bíztak, hogy az 1894-ben Budapesten megrendezendő nemzetközi közegészségügyi és demográfiai bizottság tagjává választották. De április 14-én már a főpolgármester kénytelen bejelenteni, hogy Királyi az ülésen betegsége miatt nem tud megjelenni.

Deák Ferenc halála után egyre jobban közeledett Apponyi Alberthez és politikájához. Híveiből megalkotta a Mérsékelt Ellenzékét. 1892 januárjában felvették a Nemzeti Párt nevet, s az ennek irányítása alatt álló Nemzeti Kör másodigazgatója volt Királyi Pál. Nem véletlen, hogy sírjánál a gyászbeszédet Apponyi Albert, a későbbi nagy politikus mondta.

Királyi Pált a tudás vértette fel gazdagsággal. Megszerzett kincsét igyekezett kamatoztatni és továbbadni. A magyarság felemelkedésének útját a tudományos ismeretek, a művészeti élmények hatása által látta megvalósíthatónak. A XIX. század második felében mindent megtett, a kultúra támogatásáért. Lehet, hogy szürke eminenciás volt, de sokoldalú tevékenysége művelődéstörténeti fontosságú.